

AYNA-TARAK, TREN YOLLARI YA DA
BINİP GİTMEK ÖYLESİNE BİR GEMİYİ

■ yekta kopan

E ile T sinemada...

E — Çocukken en büyük hayalin neydi?

T — Ne bileyim, her gün başka bir şey hayal ediyordum. Bir gün ressam olup köpekbalığı resimlere yapmak istiyordum, bir gün dünya trampolenden atlama şampiyonu olmak.

E — Sözünu ettiğin iki hayalde de su var, deniz var. Çocukluğunun hayalleri içinden bu ikisini çekişip çıkarman rastlantı değil herhalde... Haklısın, benim de hayallerim günden güne, hatta sabahtan akşama değişiyordu ama şimdi hatırladıklarımı a şaysak temelde ortak noktalar bulacağımızı sanıyorum.

T — Senin sinemayla ilgili hayallerin var mıydı?

E — Sinemayla ilgili değil de, kaynağını sinemadan alan hayaller desek daha doğru olur. İzlediğim bütün filmlerin uzun süre etkisinde kaldım. En kötüsü de günlerce Kara Murat gibi do-laşmamdı, tahtadan bir kılıcı vardı, onu belime takar, önüme gelene kabadayılık taslardım. Neyse, bu konulara fazla girmeyelim, içimdeki vahşiyle yüzleşmeyi istemem. *Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak*, ister istemez bunları düşündürdü. Çocukluk hayalleri üstüne yapmış bütün filmlerde hem mutlu olurum hem de kendimi yaralımsı hissedim. Hele *400 Darbe*'yi bir izleyişim vardır ki; içim titremiştir... *Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak*'bu duygumu en uç noktalara götüren filmlerden. Hem de benzerlerinden farklı olarak sadece duygusal yapıyla değil, yoğun mizahıyla da. Ama öncesinde kafama takılan bir şeyi paylaşmak istiyorum. Biz filmi görmeden önce, yönetmen Ahmet Uluçay'ın Tepecik köyündeki yaşamını, çocukluğunda köye gelen gezici bir sinemanın filmi gösterimiyle başlayan tutkusunu, en yakın arkadaşıyla birlikte okudukları bir-iki kitapta edindikleri yazım yapmak bilgisi dayanıp 14-15 yaşlarındayken tahtadan bir sinema göstericisi yapmalarını, kasabadaki yazık sinemanın çöplüğünden buldukları kırıntı filmlerle terkedilmiş eski bir ahırda köylülere 5-10 saniye süren gösterimlerini, yıllar sonra bir Almanca aldıkları eski püskü video kamerayla kısa film çekmeye başlamalarını, bu filmin ne zorluklarla tamamlandığını falan bilmese nasıl bir değerlendirme yapardık acaba?

T — Bütün bunları biliyor olman filme bakışını değiştirdi mi?

E — Değiştirmede ama etkiledi. Özellikle basın, televizyonların ödüller sonrasında gelen ilgi, filmin başarısını arka plandaki bu gerçekliğe dayandırma istekleri kafamı iyice karıştırdı. Madem üstüne bu kadar konuşulacak, İstanbul

Film Festivali'ndeki zaferi, San Sebastian'daki başarısı, Montpellier'den gelen Altın Antigone mi beklenmeliydi? Hatırlasana, İstanbul Film Festivali'ndeki ön gösterimi bile bir cuma sabahı saat on birde yapılmıştı, o yüzden de gidememiştik.

T — Saçmalama, bunun diğer söylediklerinle ilgisi yok. Filmin ödülleri aldıktan sonra dikkat çekmesi konusunda haklısın ama bunun *Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak*'a özgü bir durum olmadığını sen de biliyorsun. Ayrıca bence Türkiye'ye özgü bir durum da değil. Hem zaten ödüller biraz da bunun için verilmez mi? Eseri, diğerlerinden ayırıp biraz daha öne çıkarmak, dikkatlerin yoğunlaşmasını sağlamak.

E — Biraz abarttığının farkındayım ama gazetelerdeki 'Köylü yönetmene büyük ödül' başlıklarına dayanamıyorum. 'Orda bir köy var uzakta' söyleminden ne zaman kurtulacağız? Ödül konusunda haklısın diyelim, peki bu yoğunlaşmada 'gerçek hayattan alınmıştır' vurgusunun bu kadar öne çıkarılmasına ne diyecesin? Sanki filmdeki olayların çoğu Ahmet Uluçay'ın hayatından izler taşınmasa, eser değerli olmayacakmış gibi bir hava var ortada. 'Gidin de bir köylü isterse neler yapabilirmiş görün' dercesine, üstten bir söyleyiş. Yusuf Atılgan'ın 'Aylak Adam' yazarken Hacırhanlar diye bir köyde yaşıyor olması, kitabın değerinde bir farklılık yaratıyor mu?

T — Ama unutmaya Atılgan'da soruşlar, köyde yaşadığınız halde neden şehirde geçen bir roman yazdınız diye. Yorumlayıcıların söylemi pek değişmiyor anlayacağım. Hem gerçeklik ögesi son zamanlarda sadece sinemada değil bütün sanat eserlerinde istenen, pazarlamanın parlayan unsurlarında. Geçenlerde bir kitap ilanı görmüştük, ne diyordu; bu kitabın konusu tümüyle gerçek hayattan alınmıştır. Demek ki yaygınlaşan bir düşünceye göre sanat eseri ne kadar gerçekse, o kadar izlenir, okunur, kabul edilebilir ve satılabilir oluyor. Kurmaca neredeyse hor görülen, 'adı üstünde ya-

lan işte' diye tanımlanan bir kavram olmaya başladı. Oysa sanat eserinin temelinde, hikâye etme var. Yani gerçeği dönüştürme. Hatta bunu sanat eserinden çıkarıp, günlük hayatın bir parçası halinde düşünmeliyiz. Bir olayı, bir anıyı, bir rüyayı anlatırken, yaşanan ve an'da kalan, zamanla sıyrılanı dönüştürüp, hikâye ediyoruz. Neyse ki Ahmet Uluçay, yaşadığı gerçeği birebir aktarmak değil, dönüştürmek, hikâye etmek arzusunda bir film çekmiş.

E — Haklısın. Paul Auster'in 'Yanılsamalar Kitabı'ndaki ben-anlatıcısı David Zimmer, 'Filmler gerçeğe öykünmeye ne kadar çok yaklaşırlarsa, dünyayı temsil etmekte o derece başarısız olurlardı; ki dünya çevremizde olduğu kadar içimizdeydi de' diyor... Yine, nereden nereye geldi ki; kafama takılan sorular yüzünden filmden uzaklaşmayalım, nasıl buldun *Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak*'?

T — Uzun süredir bu kadar içten bir film izlememiştim. Recep ile Mehmet'in sinema tutkusuna, köyle kasaba arasında gidip gelen hayatlarına, karpuzcu ve berber ustalarıyla yaşadıkları ilişkilere, diyalogların doğallığına, Recep'in Nihal'e sevdaanmasına, her gece dedesinin tabutuyla derleşmesine, Mehmet'in arkadaşının sevdasına ortak olmasına kafamda hiçbir soru işareti kalmadan inandım. Hani hep denir ya, bir film ses bantını kapatıp izlediğimizde de hikâyesini hissettirebilmesi, görsel dilye bir şeyler anlatabilmeli, işte bu film bana çok şey anlattı.

E — Ama ses konusunda çok da mutlu olduğumu söyleyemem. Filmin çekilme zorluklarını bir kenara bırakacağım, çünkü duygusal yaklaşımın bu filmin gerçek değerlendirmesine zarar vereceğini inanıyorum, filmin sesleri iyi değildi açıkçası. Madem sen inandıklarını saydın, ben de inanmadıklarımı sayayım. Ne yazık ki sinema tutkunu iki delikanlının, Recep ve Mehmet'in yandaşları olan köyün delisi, diğer oyuncuların parmak

ısratın duruluğuna ve güzelliğine karşın beni rahatsız etti. Deli rolünün önemli olduğuna inanıyorum, çocukların delice bir maceranın peşinde olduklarını simgeleyen, neredeyse hayali bir oyun arkadaşı. Delinin epilepsi kriziyle noktalanan optik kaymaları -ki bu sahne dijital efekt olmadan da, değişik etkiler yaratılabileceğinin güzel bir örneğiydi-, sevgilisinin fotoğrafı 'kıpırdamayınca' yanılısma dünyasından uzaklaşıp gerçekliğe doğru tek başına kirlarda dolandığı sahneler çok daha vurucu olabirdi. Kadınlar cephesinde de kasabanın iki çocuklu dulu Nezihe rolü, aynı şekilde inandırıcılıktan uzaktı. Ayrıca bu dalun, Recep'e olan ilgisi de erkek çocuk sahibi olamamakla, erkesiz kalmış olmak arasındaki çizgide belirsiz kaldı benim için. Neyse ki evin diğer kadınları, genç Nihal ve küçük kız Güler öylesine doğal ve ölçülüydüler ki, filmin kadınlar cephesi sallantıda kalmıyordu.

T — Filmleri kadınlar-erkekler diye cephelere ayırdığını bilmiyordum... Kavga etmeyelim de filmin hikayesi üstüne konuşalım istersen. Beni en çok etkileyen kasabadaki gündüzler, köyedeki geceler ve bu iki ayrı mekân ve zamanı birbirine bağlayan tren yolları oldu.

E — Evet, tren yolunun bu filmde önemli bir yeri var. Cumhuriyet projesinin modernleşme, sınıf atlama simgesi olarak, köylü çocukların kendi sınıf atlama maceralarıyla ilgili sohbetlerini yaptıkları yer olması açısından da önemlidir.

T — Ahmet Uluçay çok basit bir hikâye anlatıyor aslında. İlginç ama basit: Sinemaya tutkuyla bağlanmış iki köylü çocuk, köy-kasaba arasındaki yaşamı ve çevredekiler, çocuklardan birinin kasabadan bir kıza sevdalanması ve sinema makinesi yapabilmemesinin bu aşkı mutlu sona götüreceği şeklindeki inancı. Filmin başarısının önemli bir yönü de bu basitlikte yatıyor bence; izleyiciyi he-

men içine alan, inandırıcılığında kuşku duyulmayan, sağlam ve yaşayan diyaloglarla örülmüş, abartısız oyunculuklarla sunulan, çok sayıda simgesel yoruma açık basit bir hikâye.

E — Bütün bu söylediklerinde katılıyorum sana. Bir de duyguyu somürüsüne oldukça açık bir yapının asla bu yola savrulmaması, hatta yer yer kahkaha attırarak kadar yoğun bir mizahla dolu olması önemlidir. Aşk olduğu kıza yakışıklı görünmek için berbere giden Recep'in, çaresizce arkadaşısı Mehmet'in ilk berberlik deneyimine kurban gitmesi, sonrasında özene bezene aldığı aynayı-tarağı kırıp ağlaması, bir yandan içimizi buruyor ama yönetmen bütün bu sahnelerde asla duyguyu tüccarlığına soyunmuyor.

T — Bir de uzun uzun gösterilen detaylar var. Film zamanı içinde olduğumuzu ve an'ların dönüştürülmesini vurgulayan detaylar. Ahmet Uluçay an'larda yaşananları uzatıp, gerçek zamanla oynayarak bir yanılısma dünyası içinde olduğumuzu

sürekli olarak hissettiriyor. Hatta Mehmet'in, Recep'in aşk mektubunu Nihal'e vermek için kasabanın sokaklarında bir gölgenin peşinden gider gibi ilerlediği sahnede, annenin eski ahırın zulasından bulup çıkardığı kırık filmleri gerçeküstü bir ortama yakmaya götürdüğü sahnede, delinin gözünden izlediğimiz sahnede bu his doruğa çıkıyor. Sanki Ahmet Uluçay 'bütün bunlar yaşadım ama sinemanın diliyle ve zamanıyla yeniden kurgulandı' vurgusunun altını çizmek istiyor.

E — Bence özellikle altını çizmek istediği falan yok. Zaten daha filmin başından bir yanılısmanın izleyicisi olduğumuzu, gerçek diye bildiğimiz şeyin anlatılan bir şeye dönüştüğünde rüyadan farksız olduğunu net bir şekilde söylüyor. Açılışa karpuzcunun gözünden izlediğimiz garip tabut sahnesini hatırlasana. Sinema ölülerin bile kıpırdayabildiği bir yanılısma dünyası. Ahmet Uluçay, böyle bir dünyada olduğumuzun sürekli altını çizerek, 'köylü yönetmen' alkışını tutanların söylemek istediği gibi özyaşam öyküsünden yola çıkan bir belgesel değil, bir yaratıcı olarak kendi dilini bulan, büyülemenin rotasını çizmeyi başaran bir film yapmış. Sağlam örülmüş bir dramatik yapıyı, sağlam bir sinemacı gözüyle 'gimildatmayı' başarmış.

T — Hayret, senin bir film hakkında böyle olumlu sözler söylediğini pek duymamıştım.

E — Haksızlık etme, beğenmediğim yönlerini de söyledim.

T — İmzanın, eserin önüne geçmesine kızgınlığın öyle uzun sürdü ki rahatça konuşamadık bile.

E — Gel en iyisi şöyle yapalım. Bir gün, bir yere çay içmeye gidelim, oturup uzun uzun sadece bu konuyu konuşalım. Ama önce bir şey sormak istiyorum.

T — Neymiş o?

E — Çocukluğunla ilgili hayallerinden söz eden neden akına hep içinde deniz olan, su olan hayaller geldi?

